

*Полякова Т.М.,
методист лабораторії методичного
забезпечення КЗ «Житомирський
ОІППО» ЖОР*

Про деякі висновки щодо результатів обласної олімпіади з російської мови та літератури

Підсумовуючи результати III етапу Всеукраїнської олімпіади з російської мови та літератури, який з об'єктивних причин виявився в цьому році останнім, спробуємо зробити висновки щодо якості знань наших учнів та зусиль вчителів, що готують школярів з предмета, який фактично не вивчається в навчальних закладах області.

Як зазначають звіти, на другому етапі в олімпіаді взяли участь 312 учнів 8-их – 11-их класів, в обласному етапі представників 9-их – 11-их класів було 76.

III етап олімпіади проводився в два тури. Завдання обох турів були найрізноманітнішими та охоплювали всі розділи шкільного курсу з російської мови (I тур): фонетику та орфоепію, лексику, морфологію, синтаксис, стилістику та культуру мовлення. Завдання з літератури (II тур) не мали на меті перевірити знання програмового матеріалу, оскільки це неможливо, бо учні наших навчальних закладів, окрім деяких класів житомирських шкіл № 12 та № 17 працюють за зовсім іншими програмами та не вивчають російську літературу як окремий предмет. Проте всі, підкреслюю, усі учасники обласного етапу виконали запропоновані завдання. Інша справа – наскільки якісно це було зроблено.

Найбільш вдало виступили учні міст Коростеня, Житомира, Бердичева, Брусилівського, Коростишівського, Черняхівського районів. Слід відзначити вдалий виступ команд Ємільчинського та Ружинського районів, представники яких уперше отримали дипломи I ступеня (вчителі Шістопал Світлана Іванівна та Палько Наталія Миколаївна). Як завжди, добре виступають учні Новогуївської гімназії, що свідчить про постійну високоякісну роботу вчительки Мозгових Людмили Іванівни. Вдало виступають і учні Коднянської ЗОШ I–III ст. (вчителька Сидорчук Ольга Петрівна). З року в рік високі результати показують учні, яких навчають вчителі Коротка Світлана Миколаївна, Кисельова Тетяна Петрівна, Арнаут Галина Григорівна, Заварзіна Ніна Вікторівна, Пирожкова Тетяна Валентинівна (м. Житомир), Галицька Тетяна Олексіївна, Зубрицька Оксана Іванівна (м. Коростень), Титарчук Наталія Євгенівна (Коростишівська ОТГ), Столярчук Тетяна Петрівна (Черняхівський р-н). Результати вихованців цих вчителів свідчать, що високоякісна професійна робота вчителя дозволяє навіть у досить некомфортних умовах для навчання (мала кількість годин, відсутність потрібної кількості підручників і т. ін.) здійснювати достатню підготовку з предмета, надавати учням міцні знання, озброювати їх необхідними навичками.

Оскільки одним із завдань нашої статті є аналіз результатів учасників III етапу, звернемо увагу на ті прогалини в знаннях учнів, які виявила олімпіада, і на те, в якому напрямку потрібно працювати вчителям у майбутньому.

Одним із «камней преткновения» стали всі види розбору, особливо синтаксичний. Учні показали невміння оформлювати запис синтаксичного розбору, записувати схему речення. При цьому складні речення вони розглядали як прості, не виділяючи в схемах уособлених членів речення, однорідних тощо. Звичайно, уроки російської мови не дозволяють виділяти багато часу на різні види розбору, та й програма не приділяє цьому належної уваги, проте опору на українську мову потрібно використовувати повсякчасно, здійснюючи міжпредметні зв'язки на кожному уроці. А в процесі підготовки до олімпіади обов'язково звертати на це увагу.

Здійснюючи фонетичний розбір, більшість учнів продемонстрували невміння характеризувати звуки мови, розрізняти їх. Так, дуже складним виявилось наступне завдання: *Прочитайте слово поле. Определите, сколько раз каждый звук этого слова встречается в следующей фразе: У лукоморья дуб зелёный. Ответ аргументируйте* (10 клас). Кожний учитель знає, наскільки важливим в оволодінні близькоспорідненою мовою, є володіння її фонетичною системою. Учні повинні знати такі особливості російської мови, як «озвончение», «оглушение», особливості вимови голосних та приголосних відповідно до їх позиції у слові («заударные», «предударные», «положение согласного после шипящего, позиция в конце слова, на стыке нескольких согласных» та т. ін.). Слід зазначити, що всі ці особливості вивчаються вже в початкових класах або в 5 класі, якщо це є перший рік вивчення. Безпорадність учнів під час виконання цього завдання свідчить про те, що вчителі не приділяють належної уваги формуванню навичок правильної вимови, що має відбуватись протягом усього циклу вивчення російської мови, а не тільки під час вивчення відповідного розділу.

Важким завданням для десятикласників стало й таке: **Распределите данные слова в 2 группы: 1-ая группа – слова, в которых -ом входит в основу; 2-ая группа – слова, где -ом – окончание.**

Ничком, метроном, парусом, (в) просвещённом, мимолётом, впятером, бурелом, профком, притом, котом.

Помилки, допущені під час виконання цих завдань, пояснюються тим, що учні не замислюються над лексичним значенням слів, тому не можуть виокремити потрібну морфему. Тобто вчителі повинні самі усвідомити залежність складу слова від його лексичного значення, залежність правопису слова від його складу та постійно наголошувати на це учням в процесі вивчення лексики, морфології, складу слова, відпрацьовуючи орфографію тощо.

Під час виконання завдань I туру обласного етапу учням пропонувались також переклади художніх текстів з української мови. Потрібно відмітити, що з цим завданням учні впорались непогано. Це свідчить, на наш погляд, про те, що реальна двомовність дозволяє учням

розвивати чуття другої мови, відрізнити особливості споріднених мов, хоча, поряд з цим, різницю в лексиці та граматиці української та російської мов вони відчували не завжди, помиляючись у використанні слів, плутаючи їхню приналежність до конкретної мови.

Завдання з орфографії та пунктуації було запропоновано в комплексному аналізі тексту (9 клас). Слід зазначити, що орфографічна та пунктуаційна грамотність учнів достатньо висока в більшій частині учнів. Навіть у текстах, які склали самі учні, орфографічна грамотність на достатньому рівні.

Майже всі учні, виконуючи завдання комплексного аналізу тексту, правильно визначили стиль запропонованого уривку, проте не в усіх була аргументована доказова база свого твердження, що є характерним недоліком для всіх учасників олімпіади.

Цей недолік є типовим також під час виконання завдань II туру – літературного. Помилкою майже для всіх учасників олімпіади є невміння аргументовано висловлювати свої думки. Особливо це проявляється при написанні есе. Незважаючи на те, що подібне завдання на обласних і всеукраїнських олімпіадах пропонується вже не перший рік, що протягом року діти навчаються жанру есе, що зразки відповідей надавались на сайтах МОН України за результатами IV туру, лише незначна кількість учнів непогано впоралась з цим завданням.

Зауважимо, що учні дуже обмежені в підборі аргументів, частина з них залишилась безпорадною в побудові міркувань, доказів від протилежного. Недостатня ерудованість учнів не дала їм змогу навести приклади з літературних творів як аргументів свого твердження. Частіше учні використовували для цього не класичні твори, а приклади з інтернету, фільмів не самого високого ґатунку.

Більшість учнів-одинадятикласників на належному рівні змогли проаналізувати виразно-зображувальні засоби уривка вірша Б. Пастернака «Мело, мело по всей земле...», хоча завдання для учнів 9-х класів розказати про враження, що виникають під час читання вірша російського поета XIX століття А. А. Фета «На корабле», та письмово відповісти на запропоновані питання (див. нижче) виявилось для багатьох учнів надто складним.

1. Как в стихотворении представлен образ моря?
2. Какие чувства испытывает лирический герой?
3. Как возникает образ дороги, стремительного пути?
4. Что предчувствует герой?
5. Символом чего является образ воздушного океана?

Систематична робота завжди дає позитивні наслідки. Навчити учнів вдало самотійно висловлюватись – важливий фактор розвитку їхніх мовленнєвих, читацьких компетентностей. На відбірково-тренувальних зборах учні поглибили знання та навички написання письмових висловів щодо прочитаного твору та досить непогано справились із запропонованим завданням. Пропонуємо вступні частини їхніх робіт з теми «Врачующая сила

традицій», написаних після прочитання віршів російських поетів В. Соколова, Н. Рубцова та А. Ахматової.

«Традиция. Что это? Это система образов, взглядов, ценностей, унаследованная от предыдущих поколений. Поэт – носитель традиции. Но как быть поэтом?» (Федоренчик Ангеліна, ЗОШ № 11 м. Коростень).

«Что же такое традиция? Это то, что переходит от одного поколения к другому, унаследовав от предыдущих поколений взгляды, вкусы, обычаи и многое другое.

Традиции в литературе – это наследие от античности до наших дней. А тема поэта и поэзии в литературе поднималась неоднократно» (Вигівська Дарина ЗОШ № 11 м. Коростень).

«Общей темой творчества В. Соколова, Н. Рубцова и А. Ахматовой является назначение поэта. В поле зрения авторов находится проблема перемен в жизни общества в противовес сложившимся веками традициям» (Федоров Нікіта, ЗОШ №17 м. Житомир).

«Традиции имеют огромное значение в жизни человека, в духовной связи между поколениями. Так почему же так важно сохранять и уважать их именно в литературе?» (Лісовська Катерина, КМГ м. Коростень).

На курсах учителів російської мови та зарубіжної літератури ми проводимо практичні заняття, тренінги щодо розвитку в дітей читацьких та мовленнєвих компетенцій, моделюємо алгоритм організації смислового читання, дивимось уроки та фрагменти уроків з цього питання. Деякі наслідки своєї та вчительської діяльності ми побачили в роботах учасників обласного туру Всеукраїнської олімпіади, які розглядаємо як один із засобів зворотного зв'язку зі слухачами.

Сподіваємось, що наші зусилля не будуть марними, а вчителі продовжать виконувати отримані на курсах рекомендації, втілювати сучасні методики, зробиють належні висновки із досягнень своїх учнів на олімпіадах, але, на жаль, без результатів IV туру.